Dividuntur etiam a Platonicis virtutes morales in politicas, purgativas, purgati animi, & exemplares: cujus divisionis meminit S. Thom. hic quæst. 61. art. 5. Politicæ illæ sunt, quibus homo bene se habet in rebus humanis gerendis. Purgatoriæ, quæ animum purgant & ordinant ad contemplationem divinorum. Purgati animi, quæ animum totaliter purgarunt a terrenarum labe cupiditatum, ita ut ex abundantia contemplationis passiones non amplius sentiantur, quod est tantum Beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectorum. Demum eædem virtutes exemplares dicuntur, prout inveniuntur in Deo, in quo est exemplar, & idea omnium virtutum quæ in nobis sunt; per imitationem enim divinæ justitiæ fumus justi, & per imitationem perfectionis divinæ, perfecti, juxta illud Matth. 5. *Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.*

Hanc divisionem eleganter explicat Macrobius lib. 1. super somnium Scipionis cap. 8. ubi sic ait: *Exemplares virtutes illa sunt quæ in ipsa divina mente consistunt, a quarum exemplo reliquæ omnes per ordinem defluunt. Nam si rerum aliarum, multo magis virtutum ideas esse in mente divina credendum est. Illic prudentia est mens ipsa divina: Temperantia, quod in se perpetua intentione conversa est: Fortitudo, quod semper idem est, nec aliquando mutatur: Justitia, quod perenni lege a sempiterna sui operis continuatione non flectitur.*

De politicis, per quas boni viri Reipublicæ consulunt, ait: *quod politica prudentia est ad rationis normam quæ cogitat & agit universa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere, humanisque actibus (tamquam diis arbitris) providere, fortitudinis est, animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter vel adversa, vel prospera; temperantiæ, nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub jugum rationis cupiditatem domare; justitiæ, servare unicuique quod suum est.* Et mox: *His virtutibus vir bonus primum sui atque inde Reipublicæ Rector efficitur, juste ac provide gubernans humana, divina neu deserens.*

De purgatoriis, quas Philosophantium virtutes vocat, hæc scribit: *Prudentia est mundum istum, & omnia quæ mundo insunt, divinorum contemplatione despicere, omnemque animæ cogitationem in sola divina dirigere: temperantia, omnia relinquere, in quantum natura patitur quæ corporis usus requirit; fortitudinis, non terreri animam, a corpore quodam modo, ducem Philosophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere: justitia, ad unum sibi hujus propositi consentire viam, unusquisque virtutis obsequium.*

Demum de jam purgati ac deterfi animi virtutibus inquit, *quod prudentia est divina sola nosse, & hoc tamquam nihil sit aliud, intueri; temperantia, terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus oblivisci; fortitudinis, passiones ignorare, non vincere; justitia, ita cum divina mente sociari, ut servet perpetuum cum ea fœdus imitando.*

9 Disputant vero Theologi, an hæc divisio sit in diversas species virtutis, vel solum in diversos status ejusdem virtutis? Quæ difficultas non procedit de virtutibus exemplaribus: cum enim virtutes illæ non sint humanæ, sed divinæ, evidens est illas plusquam specie differre a nostris. Solum ergo quæritur de aliis tribus, quæ politicæ, purgatoriæ, & purgati animi dicuntur, an essentialiter differant, & dividant genus virtutis, an solum accidentaliter, & penes diversos status ejusdem virtutis?

10 Respondeo breviter cum Cajetano & aliis Thomistis, has tres virtutes, politicas, purgatorias, & purgati animi, non esse specie diversas; sed diversos status ejusdem virtutis, secundum diversas perfectiones; sicut pueritia, adolescentia, & virilitas, non faciunt diversos homines, sed diversos status ejusdem hominis. Idem enim habitus qui initio sunt virtutes politicæ, quia passiones ad medium rationis reducunt (per quod homo fit animal perfecte politicum, & recte disponitur ut bene se habeat in rebus humanis gerendis) proficiunt in tantum, ut passionum immoderantiam tollant, & tandem usque adeo ascendunt, ut animum omnino purgent a terrenis cupiditatibus, & a passionum perturbationibus liberent.

11 Confirmatur: Omnes virtutes morales, quas habemus in via, post resurrectionem remanebunt in patria eadem specie, & aliquando eædem numero: Sed in patria omnes sunt purgati animi, in via autem ut plurimum politicæ, vel ad summum purgatoriæ. Igitur hæc divisio est in diversos status accidentales virtutis. Nec obstat quod habeant diversos actus: illi enim non differunt essentialiter, sed tantum accidentaliter, quia semper producuntur sub eadem ratione formali unius & ejusdem virtutis.

12 Solet etiam dividi virtus moralis in heroicam, & communem, seu vulgarem. Quæ distinctio sumpta est ex Aristotele 7. Ethicorum, ubi cum distinxisset tria circa mores fugienda, vitium, incontinentiam, feritatem; vitio ait opponi virtutem, nempe vulgarem & communiter dictam, incontinentiæ vero continentiam; tamdem feritati (quæ est status vitii deterrimus & immanis, quo homo in bestiam prope degenerat) virtutem heroicam, quæ sive ob excellentiam operis, sive ob circumstantiam intervenientem, quæ opus reddat difficillimum, erumpit in actum superantem communem modum operandi humanum.

Hæc etiam divisio non est essentialis, sed dumtaxat accidentalis: cum enim sit eadem virtutis communis & heroicæ ratio motiva, eadem item utriusque natura & subjectum, non est unde eas virtutes secernamus specie, sed sufficit si statu & perfectione accidentaria distinguantur, quo pacto vir a puero perfectione essentiali non differt, sed statu intra eamdem speciem vario.

DISPUTATIO IV.

De virtutibus moralibus infusis.

Ad quæstionem 63. D. Thomæ.

HUc usque egimus de virtutibus moralibus acquisitis, quæ a ratione naturali dependent, & ex ejus influxu in nobis causantur: nunc disputandum est de aliis virtutibus moralibus, quæ ab aliquo altiori principio, scilicet Deo, causantur in nobis, & una cum gratia habituali infundantur; ideoque infusæ appellantur: de quibus differit S. Thom. Hic q. 63. art. 3. & 4.

ARTICULUS I.

An dentur in nobis virtutes morales per se infusæ?

1 QUod dentur virtutes aliquæ per se infusæ, nempe Theologicæ, fides, spes, & caritas, certum & indubitatum est apud Theologos, ac definitum in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. his verbis: *In ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & caritatem.* Unde solum difficultas est & controversia inter Theologos, an præter virtutes Theologicas, dentur etiam virtutes morales per se infusæ cum gratia sanctificante, & cum ea indissolubiliter connexæ, temperantia scilicet, fortitudo, justitia, & prudentia, quæ ab acquisitis specie & essentialiter distinguantur? Ad cujus evidentiam

Sciendum est, quod aliqua virtus potest esse infusa dupliciter: vel per se, vel per accidens. Est infusa per se quando ex propria natura habet ut a solo Deo effective producatur, quia est ordinis supernaturalis & divini. Et hoc modo caritas, & aliæ virtutes Theologicæ, dicuntur per se infusæ, quia a natura nulla sunt indita principia quibus acquirantur. Dicitur autem virtus infusa per accidens, quando ex propria natura habet ut possit per actus nostros acquiri, & tamen per accidens, ex aliqua dispensatione divina, alicui infunditur: & hoc pacto dicuntur infusæ primo Parenti, & etiam Christo Domino, virtutes ex genere suo acquisibiles. Præsens ergo difficultas non procedit de virtutibus hoc secundo modo infusis, sed de virtutibus moralibus infusis per se, seu quæ de se, & ex natura sua petunt a Deo infundi. Has enim negant Scotus, & ejus Discipuli; admittunt vero ceteri Theologi, cum S. Thom. hic art. 3. Scoti sententiam, ut erroneam, vel temerariam, aut saltem ut omnino improbabilem, post definitionem Clementis V. in Concilio Viennensi, rejicientes.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur, & auctoritate Scripturæ, SS. Patrum, & Concilii Viennensis firmatur.

2 DIco igitur, necessario admittendas esse virtutes morales per se infusas.

Probatur primo ex Scriptura: dicitur enim Sapient. 8. *Sobrietatem & prudentiam docet* (sapple divina sapientia) *& justitiam, & virtutem, quibus nihil est utilius in vita hominibus.* Et infra: *Scivi quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det.* Sed quod Deus docet, & dat, habetur solum per infusionem a Deo: Ergo datur in nobis aliqua sobrietas, seu temperantia, prudentia, justitia, & fortitudo (quæ sunt virtutes morales & cardinales) infusæ a Deo, subindeque virtutes morales infusæ necessario admittendæ sunt. Unde Glossa ibidem ait: *Has autem virtutes nemo habet, nisi cui omnium virtutum origo Deus contulit.*

Hoc idem confirmant Thomistæ ex pluribus aliis Scripturæ testimoniis: Sapient. 7. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius.* Ubi per innumerabilem honestatem, secundum Glossam, intelliguntur virtutes, quæ circa bonum honestum versantur. Item ad Galat. 5. fructus Spiritus sancti dicuntur

gaudium, pax, benignitas, mansuetudo, continentia, castitas, &c. quæ sunt veræ virtutes morales; diuntur vero fructus Spiritus Sancti, quia ab eo specialiter infunduntur.

3 Favent etiam SS. Patres: Augustinus enim tract. 8. in 1. Epist. Joannis, asserit pietatem, castitatem, modestiam, sobrietatem, & similes virtutes, quæ non possunt esse nisi morales, residere in anima justi, tamquam exercitum cui Christus imperat, & quibus utitur ut ministris, cum incipit in nobis habitare per gratiam. Gregorius vero homil. 5. in Ezechiel. hæc scribit: *Potest mobilitas spiritus aliter intelligi: in Sanctorum quippe cordibus juxta quasdam virtutes semper permanet, juxta quasdam vero recessurus venit, & venturus recedit. In fide enim, spe, atque caritate, & in aliis bonis, sine quibus ad cælestem patriam non potest venire, sicut est humilitas, castitas, justitia, misericordia, perfectorum corda non deserit; in prophetia vero virtute, doctrina facundia, miraculorum exhibitione, electis suis aliquando adest, aliquando se subtrahit.* Quibus verbis aperte docet Spiritum Sanctum habitare in cordibus nostris, & in anima permanere, non solum ratione caritatis, sed etiam per humilitatem, castitatem, justitiam, & misericordiam, quæ sunt virtutes morales, subindeque virtutes morales a Spiritu Sancto nobis infusas, una cum gratia sanctificante, agnoscit.

4 Nec valet quod ait Vasquez, omnia illa loca intelligi posse de virtutibus acquisitis. Nam contra est, quod virtutes acquisitæ non veniunt cum sapientia, non dicuntur fructus Spiritus Sancti, non semper comitantur justos, non necessariæ sunt ad vitam æternam, nec per eas dicitur Christus vel Spiritus Sanctus in nobis habitare. Denique alia encomia virtutum moralium, quæ in Scriptura & Patribus habentur, non possunt acquisitis adaptari.

5 Accedit auctoritas Concilii Viennensis, ubi Clemens V. qui Concilio præerat, postquam retulit diversas Doctorum opiniones circa infusionem habituum quæ fit in Baptismo, sic ait: *Nos attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quæ per Baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem quæ dicit tam parvulis quam adultis conferri in Baptismo informantem gratiam, & virtutes, tamquam probabiliorem, & dictis Sanctorum, & Doctorum modernorum Theologia magis consonam, & concordem, Sacro approbante Concilio, duximus sequendam.* Quibus verbis Concilium nostram opinionem eligit ut Theologorum placitis magis consonam.

Nec dici potest, quod eum Concilium præfert sententiam, quæ docet in Baptismo gratiam & virtutes infundi, loquatur solum de virtutibus Theologicis, non de moralibus. Nam Pontificis mens (ut fatetur Vasquez) fuit definire quæstionem quam Innocentius III. in Concilio Lateranensi indecisam reliquerat: Sed quæstio illa erat non solum de virtutibus Theologicis, sed etiam de moralibus: Ergo, &c. Minor probatur ex verbis Innocentii, nam in cap. *Majores*, sic habet: *Illud vero quod opponentes* (id est hæretici) *inducunt, fidem, aut caritatem, aliasque virtutes parvulis, utpote non consentientibus, non infundi, a plerisque non conceditur absolute, cum propter hoc inter Doctores Theologos quæstio referatur.* Si autem solum fuisset controversia de virtutibus Theologicis, postquam Pontifex dixit, *fidem, aut caritatem*, non debuisset subdere, *aliasque virtutes*, in numero plurali, quia præter illas duas virtutes Theologicas, est tantum una alia, nimirum spes: Ergo &c.

Confirmatur: Clemens, qui præfuit Concilio Viennensi, verbis illis, *dictis Sanctorum, ac modernorum Theologia Doctorum magis consonam*, significat se loqui de controversia, quæ suo tempore extabat inter Theologos: At certum est eo tempore, nimirum circa annum 1311. quo Concilium Viennense celebratum est, fuisse maximam inter Theologos dissensionem, & controversiam de infusione virtutum moralium: Scotistis illam negantibus, affirmantibus vero Thomistis, qui semper pro veritate acriter decertarunt: Ergo Concilium intendit, quod non solum virtutes Theologicæ, sed etiam morales infundunturab Deo parvulis in Baptismo una cum gratia sanctificante. Unde Catechismus Romanus hanc Concilii Viennensis definitionem sequutus, parte 2. cap. 2. §. 1. numerans effectus Baptismi, qui cum gratia tribuuntur, sic ait: *Huic additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ cum gratia divinitus infunduntur.*

§. II.

Rationibus Theologicis eadem veritas fundetur.

VAriæ a Cajetano, & aliis Thomistis, adduci solent rationes Theologicæ, ad probandum necessario admittendas esse virtutes morales per se infusas.

6 Prima sic potest proponi: Homo constitutus per gratiam in esse supernaturali, non minus debet esse perfectus in operando modo supernaturali, quam in ordine naturæ in operando modo naturali; gratiæ enim in suo ordine non minor debetur perfectio, quam in suo debetur naturæ: Sed in ordine naturæ perficitur homo non solum circa finem ultimum, quod habet a naturali synderesi, naturalique rectitudine voluntatis, sed etiam circa fines non ultimos, quod habet per virtutes morales acquisitas: Ergo similiter in ordine supernaturali utramque perfectionem habere debet, subindeque ordini gratiæ debentur non solum virtutes Theologicæ, quibus homo perficitur & ordinatur ad beatitudinem supernaturalem, sed etiam virtutes morales infusæ, quibus in ordine supernaturali proficiatur in ordine ad media, quæ ad illam conducunt. Virtutes enim morales acquisitæ, cum sint ordinis naturalis, & prudentia naturali regulentur, nec finem supernaturalem, nec media ad illud conducentia valent attingere.

Confirmatur, & magis illustratur hæc ratio: Natura 7
humana, verbi gratia, est radix omnis perfectionis, quæ sibi debetur, sive circa finem, sive circa media; ideoque nulla est virtus acquisita, quæ non sit aliquo modo a tali natura, mediante dictamine prudentiæ, & influxu rationis: Ergo similiter gratia debet esse radix omnis perfectionis; omnisque virtutis sibi debitæ; alias ista erit sibi minus sufficiens, illisque ope indigebit: Cum igitur gratiæ debeantur non solum virtutes perficientes hominem circa ultimum finem supernaturalem, quæ sunt virtutes Theologicæ, sed etiam perficientes circa media, quæ sunt virtutes morales, debent omnes ab ipsa gratia oriri, atque adeo, præter virtutes Theologicas admitti debent virtutes morales supernaturales, & infusæ.

Respondent primo Adversarii, virtutes morales acqui- 8
sitas sufficienter elevari per imperium caritatis ad attingenda media supernaturalia, necessaria pro obtinendo fine supernaturali, subindeque virtutes morales infusas ad hoc non esse necessarias, nec ordini gratiæ debitas.

Sed contra primo: Licet per imperium caritatis virtutes morales acquisitæ eleventur ad finem supernaturalem; ad illud tamen elevantur ut quid improportionatum, & inferioris ordinis, tantumque eis imperat caritas, ut extraneis ministris, & alienis instrumentis: Ergo, nisi dentur virtutes morales infusæ, ex propria natura aptæ natæ caritati inservire, & operari propter ejus finem, non manebit supernaturalis ordo perfectus.

Contra secundo: Licet caritas det virtutibus moralibus acquisitis relationem ad finem ultimum, tamquam ad finem extrinsecum, non tamen immutat earum objecta, neque facit ut attingant in nostris operationibus medium quod ratio supernaturalis constituit, quod est bonum supernaturale honestum; alias tales virtutes non modo quoad relationem caritatis, sed etiam quoad tendentiam ad objectum, & secundum suam substantiam, essent supernaturales: Ergo ex eo quod caritas imperet virtutibus moralibus acquisitis, non tollitur necessitas virtutum moralium infusarum, quibus medium supernaturale attingantur.

Tertio: Ut virtus acquisita, verbi gratia fortitudo, possit imperari a caritate, debet prius natura imperari a fortitudine infusa, ita ut hoc imperium sit dispositio ad illud: cum enim virtus acquisita, & ejus actus sint infimum in ordine morali, & virtus caritatis supremum, nequit ab illis ad hujus imperium perveniri, nisi per aliquod medium, quod est virtus moralis infusa. Congruitque hoc ordini divinæ providentiæ, quæ infima movet per media; & hæc per superiora. Deficiente ergo virtute morali infusa, non posset motio caritatis ad acquisitam pertingere, neque ejus actum meritorium reddere; ut expresse docet S. Thomas quæst. de virtutibus art. 10. ad 4. his verbis: *Cum nullum meritum sit sine caritate, actus virtutis acquisite non potest esse meritorius sine caritate. Cum caritate autem simul infundantur alis virtutes: unde actus virtutis acquisite non potest esse meritorius, nisi mediante virtute infusa; nam virtus ordinata in finem inferiorem, non facit actum ordinatum ad finem superiorem, nisi mediante virtute superiori.*

Respondent secundo Adversarii, ad attingenda media supernaturalia sufficere Spiritus Sancti dona.

Sed contra: Dona Spiritus Sancti ponuntur solum ad operandum modo extraordinario, etiam intra ordinem supernaturalem, ex instinctu scilicet & motione speciali Spiritus Sancti, ut dicemus in ultima disputatione: Ergo præter dona admitti debent virtutes morales infusæ, ad operandum modo ordinario intra ordinem supernaturalem.

Secunda ratio est quam D. Thomas hic art. 3. assignat. 9
Virtutes Theologicæ se habent in ordine gratiæ, sicut se habent synderesis & appetitus naturalis beatitudinis in ordine naturæ; nam sicut per hæc principia naturalia ordinatur creatura intellectualis ad finem naturalem, sic per virtutes Theologicas ordinatur ad finem supernaturalem: Sed ex efficacia horum principiorum naturalium habentur virtutes morales ordinis naturalis, ac proinde acquisitæ, ut communiter conceditur; Ergo cum non sit

minor efficacia virtutum Theologicarum, ex illis procedunt virtutes morales ejusdem ordinis, in eodem instanti cum ipsis infusæ, quidquid enim est in nobis ordinis supernaturalis, debet a Deo ut auctore supernaturali produci, ac nobis infundi.

10 Tertia ratio: Tot debent poni potentiæ & habitus, quot sunt objecta formaliter distincta: Sed in materie morali, circa quam versantur virtutes morales, dari potest duplex objectum formaliter diversum, unum naturale, & aliud supernaturale: Ergo etiam distingui debent duo genera virtutum moralium, & præter naturales, & acquisitas, admitti alia, quæ sint supernaturales & infusæ. Major constat: unitas enim & distinctio specifica potentiarum & habituum sumitur ex unitate & distinctione objectorum formalium, ut docetur in Philosophia: Minor vero suadetur: Objectum formale virtutis moralis est medium per prudentiam & rectam rationem passionibus & operationibus humanis constitutum: Sed tale medium potest esse duplex, naturale scilicet, & supernaturale: Ergo & objectum formale virtutum moralium. Minor probatur: nam si prudentia innixa principiis practicis naturalibus, per synderesim cognitis, dictet & constituat tale medium, illud erit naturale; supernaturale vero, si constituatur a prudentia supernaturali & infusa, quæ innititur virtuti Theologicæ fidei; hæc enim se habet in ordine supernaturali ut synderesis.

11 Potest hoc variis exemplis illustrari & declarari. Primum est in materia temperantiæ: moderatio enim passionum, & delectationum gustus & tactus, quæ est medium hujus virtutis: vel potest elici ut expedit ad rectum usum rationis naturalis, & vitam corporalem, secundum regulam naturalis rationis, & sic est objectum naturale, vel prout expedit ad supernaturalem vitam gratiæ, secundum regulas fidei & prudentiæ infusæ, quæ multoties petunt majorem parcitatem; aut etiam omnimodam abstinentiam, adversam sanitati corporali, sive ad liberius Deo vacandum, sive ad satisfaciendum pro peccatis, sive ad corporis castigationem, & subjectionem carnis ad spiritum, & sub hac ratione est objectum supernaturale. Similiter æqualitas in operationibus ad alterum, quæ est medium virtutis justitiæ, vel potest fieri inter homines, ut sunt cives humanæ civitatis, hujus universi, vita & ratione naturali præditi, inter quos debet servari humana societas & pax; & hoc modo est medium naturale specificans justitiam acquisitam: vel potest fieri inter homines, quatenus sunt cives Sanctorum, & domestici Dei, præditi supernaturali lumine, & capaces beatitudinis æternæ, inter quos debet altiori ratione pax & societas conservari, & hoc pacto est medium supernaturale, & objectum justitiæ infusæ. Idem proportionaliter de fortitudine dicendum est: nam si habeat firmare appetitum contra mortis pericula in bono naturali, & in ea mensura, quam ratio naturalis servandam esse dictat, constituetur objectum fortitudinis acquisitæ, ut si quis pro defensione patriæ firmus maneat contra pericula mortis: si vero firmet in bono supernaturali, ut contingit in martyrio, in quo pro defensione fidei Christianæ Martyres sustinent mortem, erit objectum fortitudinis infusæ.

12 Quarta ratio: Ubi est diversum esse, & diversa vita, ibi sunt diversæ operationes, & diversæ virtutes: Sed homo per gratiam habet diversum esse, scilicet divinum, & diversam vitam etiam moralem, neque divinam & supernaturalem: Ergo in ordine gratiæ dantur diversæ operationes, & diversæ virtutes, non solum Theologicæ, sed etiam morales.

13 Ultima ratio: Datur prudentia infusa: Ergo dantur etiam aliæ virtutes morales per se infusæ. Consequentia patet: requiritur enim necessario virtus in appetitu, proportionata ad illud eligendum & exequendum quod prudentia dictat. Antecedens vero probatur: Licet enim per fidem & Theologiam cognoscatur in universali, & speculative, medium in passionibus & actionibus humanis servandum, in ordine ad finem & beatitudinem supernaturalem; illæ tamen non sufficiunt ad dictandum tale medium in particulari hic & nunc esse eligendum, ut operatio sit recta, & fini supernaturali accommodata, & multo minus ad judicandum practice per modum imperii, tale medium esse executioni mandandum: Ergo ad hæc munera obeunda, prudentia infusa & supernaturalis necessario admittenda est.

§. III.

Solvuntur Objectiones.

14 Objicies primo: Habitus virtutis ponitur ad tribuendam potentiæ facilitatem respectu actus: Sed homo per infusionem gratiæ non recipit hanc facilitatem, cum non minus difficile operetur bonum, quam si gratiam non recepisset, ut experientia patet, peccatores enim operibus vitiosis assuefacti, quando convertuntur, & gratiam consequuntur, operantur cum magna difficultate, & renisu appetitus sensitivi, opera virtuosa, donec per illorum exercitium virtutes acquirant: Ergo in justificatione non infunduntur illis habitus virtutum moralium, una cum gratia sanctificante.

Confirmatur: Signum virtutis est operari cum delectatione: Sed peccator qui in justificatione recipit gratiam, non statim cum delectatione elicit actus virtutum moralium: Ergo non recipit cum ea virtutes morales. 15

Ad objectionem respondeo, distinguendo Majorem: Habitus virtutis ponitur ad tribuendam potentiæ facilitatem intrinsecam, consistentem in complemento & ultima perfectione potentiæ operativæ, concedo Majorem, facilitatem extrinsecam, quæ provenit ex remotione impedimentorum, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Homo per infusionem gratiæ non recipit facilitatem ad operandum, extrinsecam, concedo Minorem: intrinsecam, nego Minorem, & Consequentiam. 16

Explicatur solutio: Duplex dari potest facilitas respectu alicujus actus; alia per se & intrinseca, quæ consistit in eo quod principium elicitivum talis actus sit sufficienter proportionatum & completum respectu illius; alia extrinseca, quæ provenit ex remotione impedimentorum, aut dispositionum, quæ etiam existente perfecto & completo prædicto principio, impediunt vel reddunt difficile exercitium operationis. Virtus ergo sive acquisita, sive infusa, tribuit primam facilitatem, quia essentialiter habet complere potentiam elicitivam actus: secundam vero tribuit virtus acquisita, non formaliter, quasi ipsa sit ablatio talium impedimentorum: sed concomitanter, quia requirit ad sui generationem exercitium multorum actuum, per quos illa impedimenta tolluntur. Ex quo patet cur in peccatoribus de novo converfis & justificatis, exercitium bonorum operum sit laboriosum, illique cum magna difficultate, & renisu appetitus sensitivi operentur; quia nempe per virtutes infusas, una cum gratia sanctificante in justificatione receptas, non fuerunt sublata impedimenta intrinseca, quæ bonorum operum exercitium laboriosum & difficile reddunt; hæc enim non tolluntur, nisi per actus virtutum frequentes repetitos.

Ad confirmationem respondet D. Thom. quæst. de virtutibus art. 10. ad 15. „ quod quia a principio virtus in„ fusa non semper ita tollit sensum passionum, sicut vir„ tus acquisita, propter hoc a principio non ita dele„ ctabiliter operatur. Non tamen hoc est contra ratio„ nem virtutis: quia quandoque ad virtutem sufficit „ sine tristitia operari: nec requiritur quod delectabili„ ter operetur propter molestias quas sentit, sicut Phi„ losophus dicit 3. Ethic. quod forti sufficit sine tristitia „ operari." Neque quælibet tristitia contrariatur virtuti infusæ; sed tantum quæ graviter adversatur rationi & legi Dei. 17

Objicies secundo: Virtus per se infusa debet habere objectum & motivum intrinsecum supernaturale: Sed motivum intrinsecum temperantiæ v.g. non potest esse supernaturale: Ergo neque ipsa virtus. Major patet: virtus enim per se infusa, est quoad substantiam supernaturalis; virtus autem supernaturalis quoad substantiam, debet habere objectum & motivum intrinsecum supernaturale. Minor etiam manifesta videtur: Nam motivum intrinsecum temperantiæ est mediocritas in cibo & potu: Sed hæc non excedit ordinem naturæ, sicut nec materia in qua reperitur: Ergo &c. 18

Respondeo concessa Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem distinguo Minorem: Mediocritas ut constituta per prudentiam naturalem, & in ordine ad finem naturalem, non excedit ordinem naturæ, concedo Minorem: ut constituta per prudentiam infusam, & in ordine ad finem supernaturalem, nego Minorem, & Consequentiam. 19

Objicies tertio: Si virtutes cum gratia infunderentur, expellerent a justificato vitia præexistentia; contraria enim non possunt esse simul, sed mutuo se expellunt: At hoc est contra manifestam experientiam; videmus enim recenter justificatos manere per aliquod tempus ita vitiis affectos, proclivesque ad peccandum, sicut ante: Ergo, &c. 20

Respondeo negando sequelam Majoris. Ad cujus probationem dicendum cum S. Thoma in 4. dist. 14. qu. 2. artic. 2. ad 4. vitia non habere formalem oppositionem cum virtutibus infusis: Tum quia opponuntur formaliter virtutibus acquisitis; uni vero unum tantum est contrarium, ut ait Aristoteles 1. de cælo cap. 2. Tum etiam quia oppositio formalis non reperitur, nisi inter ea quæ sunt ejusdem generis: vitia autem non sunt ejusdem generis cum virtutibus infusis, cum vitia sint ordinis naturalis, virtutes vero infusæ supernaturalis, & naturalia ac supernaturalia non solum differant genere proximo, sed etiam remoto, ut plures gravissimi Theologi docent. Unde nihil mirum si vitia adhuc remaneant introductis virtutibus infusis. 21

Addit idem S. Doctor q. 1. de virtutibus art. 10. ad 16. *In eo*

In eo qui habet habitum intemperantiæ, cum conveniunt, non remanet cum virtute temperantiæ infusa habitus intemperantiæ, in ratione habitus, sed in via corruptionis, quasi dispositio quædam: dispositio autem non contrariatur habitui perfecto. De qua fusius in Tractatu de vitiis & peccatis. Disput. 1. artic. 1.

§. IV.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

22 Ex dictis inferes primo, virtutes morales per se infusas distingui specie ab acquisitis: respiciunt enim objecta formaliter diversa, ut in secunda ratione ostendimus, & declarat D. Thomas q. 1. de virtut. art. 10. ad 8. his verbis: *Temperantia infusa & acquisita conveniunt in materia, utræque enim est circa delectabilia tactus, sed non conveniunt in forma effectiva, vel actus: licet enim utraque quærat medium, tamen alia ratione quærit medium temperantia infusa, quam temperantia acquisita; nam temperantia infusa exquirit medium, secundum rationes legis divinæ, quæ accipiunt ex ordine ad ultimum finem: temperantia autem acquisita accipit medium secundum inferiores rationes in ordine ad bonum præsentis vitæ.*

23 Inferes secundo, virtutes morales infusas infundi simul cum gratia sanctificante in instanti justificationis: tum quia sunt proprietates gratiæ: tum etiam quia cum homo in eo instanti constituatur in esse & vita supernaturali, debeat ei ex tunc conferre principia ad omnes operationes hujus ordinis, subindeque non solum virtutes Theologicæ, sed etiam morales infusæ. Addo quod in instanti justificationis totus homo interius sanctificari & renovari debet, tam secundum animam, quam secundum potentias, omnique gratiæ supellectili exornari: sicut autem anima ornatur per gratiam sanctificantem, sic potentiæ per omnes virtutes, atque adeo debent hæ simul cum illa infundi. Unde D. Thomas infra quæst. 65. artic. 3. in corp. *Oportet quod cum caritate simul infundantur omnes virtutes morales, quibus homo perficit singulos generis bonorum operum.*

24 Inferes tertio, in quolibet justo tot ad minus dari virtutes morales infusas, quot acquisitas: eædem enim materiæ, quæ ut regulatæ per rationem, & prudentiam naturalem, sunt objecta virtutum moralium acquisitarum, ut regulatæ per rationem supernaturalem, & prudentiam infusam, sunt objecta formalia virtutum moralium infusarum.

25 Quæres, utrum per actus virtutum infusarum frequentatos generetur aliquis habitus? Respondeo negative: Etenim vel talis habitus esset ejusdem speciei cum infuso; & hoc, non quia duo accidentia solo numero distincta nequeunt esse in eodem subjecto saltem naturaliter: vel esset diversæ speciei, & hoc etiam dici non potest, quia actus generant habitus sibi similes; adeoque cum actus virtutum infusarum sint intrinsece & essentialiter supernaturales, non poterunt generare habitum naturalem, & diversæ speciei; fateor tamen, hoc ipso quod aliquis frequentat actus virtutum infusarum, ipsum disponi & facilitari, ut circa eamdem materiam posit ex motivo naturali operari & virtutem acquisitam circa eamdem materiam generare. Ex quo facile intelliges id quod habet S. Thom. quæst. 17. de verit. artic. 1. ad 4. secundo loco positum, nimirum per actus caritatis, & aliarum virtutum infusarum, gigni habitum: non enim vult quod formaliter per illos actus generetur, sed dispositive solum, quatenus per frequentationem actuum ex motivo supernaturali, facilitari quis potest circa talem materiam, ut sub motivo naturali in illam feratur: sic enim credens per fidem infusam, & ex motivo supernaturali, res ab Ecclesia propositas, facilitatur ad eas credendas ex motivo fidei humanæ, puta quia sic a parentibus accepit.

ARTICULUS II.

An virtutes morales infusæ, quæ sunt circa passiones in appetitu sensitivo subjectentur?

26 Certum est virtutes morales infusas, quæ versantur circa actiones, quæ sunt ad alterum, ut justitiam, & partes ejus, in sola voluntate recipi; appetitus enim sensitivus ob suam materialitatem, potest tantum attingere bonum proprium, non autem bonum alienum, maxime si sit supernaturale. Unde præsens difficultas reducitur ad virtutes morales infusas, quæ sunt circa passiones, quales sunt fortitudo, & temperantia, & aliæ virtutes eis connexæ. Ratio vero dubitandi est, quia virtutes morales infusæ sunt supernaturales quoad substantiam: Sed virtutes supernaturales quoad substantiam non videntur posse subjectari in appetitu sensitivo; quia quod in eo recipitur, debet esse materiale, virtutes autem supernaturales immateriales sunt, cum supernaturalitas sit supra totum genus corporeum, & omnia hujus generis accidentia: Ergo virtutes morales infusæ, quæ sunt circa passiones, non possunt subjectari in appetitu sensitivo. Nihilominus

Dico, virtutes morales infusas, quæ versantur circa passiones, ut fortitudinem, & temperantiam, cum earum partibus, in appetitu sensitivo, non vero in voluntate subjectari. Ita expresse docet D. Thomas variis in locis: nam infra quæst. 83. artic. 3. assignans subjectum omnium virtutum moralium, quæ erant in statu justitiæ originalis, ac proinde tam supernaturalium, quam naturalium, sic ait: *Sunt autem quatuor potentiæ animæ, quæ possunt esse subjecta virtutum, scilicet ratio in qua est prudentia, voluntas in qua est justitia, irascibilis in qua est fortitudo, concupiscibilis, in qua est temperantia.* Idem docet quæstione de virtutibus artic. 10. ad 11. ubi dicit, quod fortitudo & temperantia, virtutes infusæ, sunt in appetitu sensitivo. Cum enim objecisset, virtutem infusam ex Augustino esse bonam mentis qualitatem, ac proinde debere subjectari in parte rationali, sic respondet: *irascibilis, & concupiscibilis, accipiunt nomen rationis, vel rationalis, in quantum participant aliqualiter rationem, in quantum obediunt ei: illa ergo secundum eumdem modum accipiunt nomen mentis, prout obediunt menti, ut verum sit quod Augustinus dicit, quod virtus infusa est bona qualitas mentis.* Igitur manifestum est, juxta D. Thomæ doctrinam, fortitudinem & temperantiam infusam, in appetitu irascibili & concupiscibili subjectari. 27

Ratio etiam id suadet: In ea enim potentia subjectantur virtutes, cujus sunt actus proprii illarum; nam virtutes dantur potentiæ operativæ, quando non est naturaliter rectificata, in ordine ad proprios actus, seu ut tales actus ab ea procedant omnino perfecti: Sed actus virtutum moralium infusarum, quæ versantur per se primo circa passiones, sunt actus proprii appetitus sensitivi, cum sint passiones moderatæ talis appetitus secundum prudentiam infusam; ut moderata audacia, moderatus timor &c. hæ quippe passiones moderatæ ex motivo supernaturali, ac ita rectificatæ in ordine gratiæ, sunt actus virtutum moralium infusarum, moderatæ vero ex motivo naturali, ac ita rectificatæ tantum in ordine naturæ, sunt actus virtutum moralium acquisitarum: Ergo virtutes morales infusæ, quæ versantur per se primo circa passiones, ut fortitudo, & temperantia, cum earum partibus, subjectantur in appetitu sensitivo. 28

Ad rationem vero dubitandi, initio propositam, dupliciter responderi potest: Primo cum Salmanticensibus, virtutes morales infusas esse corporeas, subindeque in appetitu sensitivo posse subjectari. Nec obstat quod virtutes illæ sint supernaturales; corporeum enim non excluditur secundum se totum a ratione supernaturalitatis, ut patet in modo præsentiæ corporis Christi ad species sacramentales, qui est vere corporeus, utpote receptus in corpore, & ab eo dependens, & tamen nullus dicere audebit modum illum esse naturalem. Similiter unio qua tale corpus in triduo mortis mansit Verbo hypostatice unitum, prout ex parte corporis se tenebat, fuit quid corporeum, prout similem rationem dependentiæ a corpore; & tamen cum esset ordinis hypostatici, non solum ordinem naturæ, sed etiam gratiæ excedebat; Igitur propter solam corporeitatem non debet aliquid a supernaturali ordine excludi. Neque etiam est contra rationem rei corporeæ, excedere in perfectione aliquam rem spiritualem: quia licet spirituale, ex parte subjecti, corporeum excedat, istud tamen per ordinem ad terminum, vel objectum quod respicit, ita dignificari, & elevari potest, ut simpliciter sit nobilius; nullique creatæ, vel creabili substantiæ debeatur, in quo ratio supernaturalitatis consistit. 29

Hæc solutio & doctrina probabilitate non caret: plures tamen patitur difficultates & instantias, ex eo præsertim, quod virtutes infusæ sint proprietates gratiæ sanctificantis, subindeque ejus naturam sapere debeant; unde cum gratia sit qualitas immaterialis & spiritualis quoad substantiam, idem de virtutibus infusis videtur dicendum. Quare

Secundo, & forte melius respondetur, virtutes infusas appetitui sensitivo esse formaliter immateriales, & corporeas tantum eminenter, & ut quo. Sicut enim anima rationalis est formaliter spiritualis, & simul corporea ut quo, & virtualiter, quia sub ratione altiori confert effectum formalem formæ corporeæ; ita similiter, quia virtutes infusæ appetitui sensitivo, sub eminentiori ratione participationis divinæ supernaturalitatis, conferunt suum effectum formalem, qui quantum ad aliquid non excedit proportionem virtutis corporeæ (scilicet inclinare ad medium in passionibus; ad quod inclinant etiam virtutes acquisitæ, quamvis longe diverso modo, quia istæ ad illud ut naturale pure, virtutes vero infusæ ad idem ut supernaturale inclinant) sunt formaliter immateriales, & simul corporeæ virtualiter, & ut quo: unde, qua spirituales formaliter, dicunt habitudinem ad prædictum medium, ut supernaturale & proportionatum

fini ultimo supernaturali; quatenus vero corporeæ ut quo, respiciunt potentiam corpoream, eamque perficiunt in ordine ad illud quod pertinet ad objectum proprium ipsius, & in appetitu sensitivo subjectantur: sicut anima rationalis, ex eo quod est corporea ut quo, & virtualiter, dicit habitudinem ad materiam, tamquam ad proprium subjectum informationis, quamvis ab ea non dependeat, secundum suum esse, ex eo quod est subsistens.

DISPUTATIO V.

De proprietatibus Virtutum.

Ad quæstionem 64. & tres sequentes.

QUatuor hic explicat Divus Thomas virtutum proprietates. Prima est, quod consistunt in medio: secunda, quod sunt inter se connexæ: tertia, quod sunt inæquales: quarta, quod durant post hanc vitam. De his quatuor proprietatibus, breviter in hac disputatione disserendum est.

ARTICULUS I.

Utrum virtutes consistant in medio?

1 NOtandum primo, seu potius recolendum ex dictis supra disp. 3. tria esse genera virtutum; aliæ enim sunt morales, aliæ intellectuales, aliæ Theologicæ: unde ad plenam resolutionem difficultatis propositæ, discutiendum est, an omnes illæ virtutes consistant in medio?

2 Notandum secundo, duplex medium a Theologis solere distingui in virtutibus, unum rei, & alterum rationis. Medium rationis appellatur illud, quod non est ex natura rei fixum, determinatum, & unum pro omnibus hominibus, & pro omni tempore, loco, aliisque circumstantiis, sed variatur pro loco, tempore, & persona, diciturque medium rationis, non quia non sit ipsarum rerum, sed quia pensatis omnibus, debet prudentis arbitrio definiri. Medium vero rei dicitur illud quod ita est ex natura rei determinatum, & fixum, ut sit semper unum & indivisibile, nec varietur pro loco, tempore, aut persona.

3 Dico primo, virtutes omnes morales consistere in medio. Ita communiter Philosophi, Theologi, & SS. Patres, qui passim docent virtutem in medio, seu mediocritate consistere. Unde Plato, ut est apud Apulejum, libro de Philosophia, virtutes, & summitates vocabat, & medietates: summitates quidem, quod vitiorum ordini e regione oppositæ, longe emineant: medietates autem, quod in medietullio quodam vitiorum sint sitæ. Theagenes vero Pythagoræus, libro de virtutibus, præter cetera in hanc rem insignia, disserte tradit virtutem nihil aliud esse, quam habitum ejus quod decorum est: decorum autem esse ait, quod neque excedit, neque deficit, sed est in medio situm. Et concinit Isidorus Pelasiota lib. 3. epist. 131. ubi hæc scribit: *Ut corporea pulcritudinis norma membrorum apta proportio est, ita etiam extrema spiritualis pulcritudinis linea, in virtutum mediocritate consistit.*

Astipulatur etiam S. Bernardus lib. 5. de consider. c. 8. ubi laudato illo Philosophi effato, *Ne quid nimis*, subdit, hoc meditullium, omnium quodam modo intimam vim, & vitam esse ac medullam virtutum. „ Quid enim (ir-„ quit) tam justitiæ, quam modus? Alioquin si quid „ extra modum reliquit, non plane cuique tribuit quod „ suum est, quod tamen suum ipsius est facere. Quid „ tam rursum temperantiæ, quæ non aliunde profecto „ temperantia est, nisi quod nihil immoderatum admittit? „ Sed puto fatebere etiam non minus esse fortitudinis, „ cum vel maxime ipsa sit, quæ ab irruentibus vitiis, „ & quasi hinc inde suffocare conantibus, purum illud „ potenter eruit, & vindicat in quoddam stabile funda-„ mentum boni, sedemque virtutis."

Eodem spectat elegans virtutis comparatio cum circulo, quam instituit S. Augustinus, libro de quantitate animæ cap. 16. quod nimirum sicut totus circulus æqualiter se debet habere ad medium, sive ad centrum; ita & virtus ad suum medium, adeo ut nulla ex parte aliquid minus eveniat. Eadem comparatione utitur Aristoteles 2. Ethic. cap. 9. ubi ait, quod sicut circuli medium deprehendere, non cujuslibet, sed scientis solummodo est; sic quoque & irasci, & dare pecuniam, & sumptus facere, cujuslibet est, & facile. At cui, & quantum, & quando, & cujus caussa, & quomodo oporteat eadem hæc facere, non cujuslibet, neque facile est.

Demum Cyprianus carmine ad Senatorem apostatam, ad eamdem veritatem declarandam nonnulla adducit exempla, quibus excessum, & quidquid a medio exorbitat, nocivum & vitandum; subindeque moderamen, amabile, ac perutile esse ostendit.

Omne quod est nimium, contra cadit: unum operantur
Et calor & frigus; sic hæc, sic illud adurit;
Sic tenebra visum, sic sol contrarius aufert,
Et pariter lædunt gelidum fervensque lavacrum,
Esca alitur corpus, corpus corrumpitur esca.
Vimque suam minuit, si quid protenditur ultra.
Me Deus sic docuit, MODERAMEN AMABILE, *dixit.*

Ratio etiam suffragatur: Nam ut discurrit D. Thomas hic quæst. 64. art. 1. Virtus moralis constituitur per conformitatem ad regulam rationis. Sed virtus quæ per conformitatem ad regulam rationis constituitur, consistit in medio: Ergo & virtus moralis. Major patet, Minor probatur. Regula rationis quamdam constituit mensuram in objecto, a qua mensura recedunt duo extrema, unum per excessum, seu per abundantiam & exorbitantiam, aliud per defectum, vel ut loquitur Aristoteles, per nimium & parum: Ergo virtus, quæ per conformitatem ad regulam rationis constituitur, consistit in medio; quia versatur circa objectum medium inter extrema, excessum scilicet & defectum. Quod ut magis explicetur, 4

Observandum est cum Cajetano, virtuti posse dupliciter medium assignari: Primo ex parte ipsius virtutis, ut cum mediat inter duo vitia, extreme opposita; alterum per excessum, alterum per defectum; sicut temperantia inter luxuriam & insensibilitatem, humilitas inter pusillanimitatem & superbiam, fortitudo inter audaciam & timiditatem; & hoc appellat Cajetanus consistere in medio *essentialiter*. Secundo ex parte actus & objecti, quia inclinat ad actum commensuratum & adæquatum regulæ rationis; nam quia inter excessum & defectum ab aliqua mensura medium est æqualitas, omnis actus commensuratus regulæ rationis dicitur in medio ipsius rationis consistere; & hoc vocat idem Auctor consistere in medio *caussaliter*; quia nihil aliud est, quam virtutem caussare actum, in medio rationis constitutum. Dum ergo dicimus, omnes virtutes morales in medio consistere, non intelligitur de primo medio, sed de secundo; quia licet omnium virtutum actus debeant a ratione regulari, eique perfecte commensurari, sunt tamen aliquæ virtutes, quæ non mediant inter duo vitia extreme opposita, unum per excessum, alterum per defectum, ut de justitia stricta & rigorosa docet Divus Thomas in quæstione de virtutibus art. 13. ad 12. 5

Dico secundo, omnes virtutes morales, quæ sunt circa passiones, consistere in medio rationis; justitiam vero, cum suis partibus, in medio rei. Ita D. Thomas hic artic. 2.

Prima pars conclusionis probatur: Medium rationis est illud quod a ratione taxatur. Atqui in materia passionum medium non est taxatum ex natura rei, sed taxatur per rationem, juxta uniuscujusque dispositionem, & attentis omnibus circumstantiis loci, temporis, &c. ut patet in temperantia; nam medium temperantiæ non est certa quantitas cibi omnibus accommodata ut sint temperantes, sed variatur in diversis, juxta diversam complexionem, immo & in eodem, pro diversis temporibus, & circumstantiis: Ergo virtutes morales, quæ sunt circa passiones, ut fortitudo, & temperantia, consistunt in medio rationis. 6

Secunda etiam pars suadetur: Justitia habet facere æqualitatem rei ad rem: Sed talis æqualitas est medium rei, utpote cum sit ex natura rei taxata, & per comparationem ad rem, non autem ad subjectum operans: Ergo justitia in medio rei consistit. 7

Adverte autem hanc æqualitatem esse duplicem: unam scilicet quantitatis ad quantitatem; & hanc facit justitia commutativa, qua redduntur v. g. centum pro centum; aliam quæ est proportionis ad proportionem; & hæc servatur a justitia distributiva, quæ non dat omnibus æqualiter, sed unicuique juxta suam conditionem vel meritum; ita ut tantum proportionaliter recipiat miles, quantum tribunus ut tribunus; vel si habeat meritum ut octo, dentur centum partes bonorum reipublicæ, habenti meritum ut quatuor, tribuantur quinquaginta. 8

Adverte etiam; quod licet justitia ex sua speciali ratione respiciat medium rei, quia non aliud præcise attendit, quam æqualitatem, ex generali tamen ratione virtutis moralis, respicit etiam medium rationis; cum actus justitiæ, sicut & aliarum virtutum moralium, debeat per prudentiam & rectam rationem regulari: unde qui non redderet debitum suo tempore, & loco, & cum debita intentione, satisfaceret quidem præcepto, sed non faceret actum justitiæ. In hoc ergo justitia a ceteris virtutibus moralibus differt, quod istæ consistunt in medio rationis tantum, illa vero in medio rationis & rei simul. 9

Dico tertio: virtutes intellectuales in suo genere consistere in medio. Est Aristotelis 2. Ethic. c. 6. & D. Thomhic art. 3. 10

Probatur breviter; Virtus cujus objectum mediat inter duo extrema, nempe inter excessum & defectum, consistit in medio: Sed objectum virtutum intellectualium mediat

mediat inter duo extrema, &c. Ergo virtutes intellectuales consistunt in medio. Major patet, Minor probatur. Objectum virtutum intellectualium est verum, quod est bonum intellectus: Sed verum mediat inter duo extrema, excessum scilicet & defectum; veritas enim lædit, sive affirmando plusquam res habet, sive minus quam habet, seu negando quod habet: Ergo objectum virtutum intellectualium mediat inter duo extrema, nimirum inter excessum & defectum.

11 Ad majorem hujus conclusionis intelligentiam, advertendum est, hoc inter virtutes intellectuales speculativas & practicas discrimen intercedere, quod illæ habent medium rei; quia verum, quod est illarum objectum, est independens a determinatione rationis, & per conformitatem intellectus ad ipsas res constituitur; istæ vero habent medium rationis; nam medicina v. g. non semper dictat sumendam esse potionem in hac determinata quantitate, sed secundum complexionem infirmi.

12 Advertendum etiam, inter virtutes intellectuales, prudentiam speciali modo consistere in medio: habet enim medium non solum generali ratione qua ceteræ, sed etiam speciali, quatenus ejus objectum est objectum virtutum moralium; quod in medio consistere diximus. Unde prudentia idem cum virtutibus moralibus habet medium; cum hoc tamen discrimine (ut observat D. Thom. hic artic. 3.) quod medium in virtutibus moralibus se habet per modum regulati & mensurati, in prudentia vero per modum regulantis & mensurantis; quippe cum illa sit virtutum moralium regula & mensura.

Dico quarto, virtutes Theologicas non consistere in medio per se, sed solum per accidens. Ita D. Thomas artic. 4.

13 Probatur breviter: Contra virtutes, quæ per se consistunt in medio, contingit peccare dupliciter, nimirum per excessum, & per defectum, ut patet in exemplis supra adductis: Sed licet aliquis possit peccare per defectum contra virtutes Theologicas, non tamen per excessum, neque enim aliquis potest excedere in credendo revelatis a Deo, vel in ejus dilectione; unde Bernardus in libro de diligendo Deo, *Modus diligendi Deum est sine modo diligere:* & in serm. ad Fratres de monte Dei: *In dilectione Dei non alia discretio est, nisi ut sicut ille, cum dilexisset nos, in fine dilexit nos; sic si fieri posset, ut nos infinite diligamus eum: nam beatus vir qui in mandatis ejus cupit nimis:* Ergo virtutes Theologicæ non consistunt in medio per se, & ex parte objecti.

14 Quod vero per accidens, & ex parte subjecti, medium requirant, ex eo patet quod debemus ferri in Deum credendo, sperando, & amando, secundum mensuram nostræ conditionis, & nostri ingenii vires, non vero nimio conatu, adeo ut corpus lædatur, aut nimium debiliterur. Unde subdit Doctor mellifluus post verba relata: *Sed cum nullum finem vel terminum habere debeas devotio amantis, tamen terminos suos, & fines, & regulas habere debet actio operantis.* Quibus verbis aperte declarat quod licet caritas non pendeat per se a dictamine prudentiæ, per accidens tamen, & quantum ad exercitium, ab illo dependet, in quantum prudentia dictat hic & nunc actum illius esse exercendum, subindeque in exercitio hujus virtutis, modum aliquem ac moderamen esse servandum.

ARTICULUS II.

An virtutes morales in esse perfecto, habeant necessariam connexionem inter se?

15 DIxi virtutes morales: Quia si sermo sit de intellectualibus, sive practicis, sive speculativis, manifestum est non esse inter se connexas, sed posse unam sine aliis reperiri, ut scientiam sine prudentia, vel artem sine scientia. Similiter etiam constat virtutes Theologicas non habere necessariam inter se connexionem: cum fides, & spes possint esse sine caritate, ut patet in peccatore fideli. Unde Tridentinum sess. 6. can. 28. *Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti; aut fidem quæ remanet, non esse veram fidem, anathema sit.* Tota ergo difficultas ad virtutes morales devolvitur, non quidem quantum ad essentiam, aut in statu imperfecto consideratas, sed prout sunt in statu perfecto. Quod ut magis declaretur,

16 Advertendum est, virtutes morales posse dupliciter considerari: vel ut perfectas quantum ad statum, quando scilicet ita firmiter actuant subjectum, ut omnibus restitudinem impedientibus facile possit obsistere: vel ut imperfectas, quando scilicet sunt in subjecto per modum dispositionis mobilis, nec firmam tribuunt facultatem vincendi impedimenta.

17 Concedunt ergo communiter Theologi cum D. Thoma hic quæst. 65. art. 1. virtutes imperfectas non esse necessario ad invicem connexas. Idque experientia satis convincit, cum videamus multos esse promptos, non solum ex naturali complexione, sed etiam ex quadam assuetudine acquisita, ad opera misericordiæ, qui tamen non sunt prompti ad opera castitatis. Unde præsens controversia & difficultas procedit solum de virtutibus moralibus secundum statum perfectis. Has enim Scotus, Vasquez, Lorca, Theophilus Raynaudus, & alii, negant habere inter se necessariam connexionem: affirmant vero ceteri Theologi, tam domestici, quam extranei, cum S. Thoma citato. Unde sit

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur, & Sanctorum Patrum testimoniis illustratur.

Dico igitur, virtutes morales in esse perfecto ita esse connexas inter se, ut qui una caret, nullam perfecte habeat. 18

Hanc conclusionem passim docent SS. Patres: Ambrosius enim lib. 5. in Lucam cap. de sermone Jesu, sic ait: *Connexæ igitur sunt, concatenataque virtutes, ut qui unam habeat, plures habere videatur.* Et lib. 1. de officiis c. 27. *Liquet cognatas sibi esse virtutes,* Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 4. *Virtutes* (inquit) *quæ sunt in animo humano, nullo modo separantur ab invicem.* Bernardus lib. 1. de consider. cap. 8. ait *esse suavissimum quemdam concentum, complexamque virtutum, atque alteram pendere ab altera.* Gregorius lib. 22. Moral. cap. 1. circa medium, occasione virtutum Job, quas cap. 31. tam varias distinctim enumerat, hæc scribit: *Una virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut imperfecta. Ut enim de primis quatuor virtutibus loquar, prudentia, temperantia, fortitudo, atque justitia, tanto perfectæ sunt singulæ, quanto vicissim sibimet sunt conjunctæ: disjunctæ autem perfectæ esse nequaquam possunt; quia nec prudentia vera est, quæ justa, temperans, & fortis non est; nec perfecta temperantia, quæ fortis, justa, & prudens non est; nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans, & justa non est; nec vera justitia, quæ prudens, fortis, & temperans non est.* Quo nihil clarius & expressius in favorem nostræ conclusionis dici potest. Demum Philo Judæus lib. 2. de vita Moysis, illud ut vulgare essatum usurpat: *Virtutes omnes habet, qui unam habet.*

Eamdem veritatem solo luminis naturalis ductu, agnovere Philosophi Ethnici: Tullius enim in 2. Tusculanarum quæstionum, sic ait: *Si unam virtutem confessus es te non habere, nullam necesse est te habiturum.* Et Aristoteles lib. 2. Magnorum Moralium: *Neque alia* (inquit) *sine prudentia virtutes sunt, neque prudentia absque respectu virtutibus perfecta. Verum invicem sese coadjuvant, comitantes prudentiam.* Unde 6. Ethic. cap. 5. ait temperantiam esse conservatricem prudentiæ, ideoque dictam σωφροσύνην, quasi servatricem & salutem mentis. Et rationem ibidem reddit, cum asserit judicium quidem speculativum non perverti morum depravatione; judicium tamen practicum ad mores spectans, inde sæpe corrumpi: *Illi* (inquit) *qui aut voluptate, aut dolore correptus est, principium statim non apparebit, neque ejus caussa, atque ob id omnia eligi atque agi oportere, vitium enim ejusmodi est, ut principium corrumpat.* 19

Denique D. Augustinus Epist. 28. asserit omnibus Philosophis placuisse dogma de connexione & inseparabilitate virtutum, hanc eorum ratiocinationem proferens: *Hinc* (ait) *persuadent Philosophi, qui unam virtutem habuerit, habere omnes, & omnes deesse cui una defuerit, quod prudentia nec ignava, nec injusta, nec intemperans potest esse: nam si aliquid horum defuerit, prudentia non erit. Porro prudentia tunc erit, si & fortis, & justa, & temperans sit; profecto ubi fuerit, secum habere ceteras. Sic & fortitudo imprudens esse non potest, vel intemperans, vel injusta. Sic temperantia necesse est ut prudens, fortis, & justa sit. Sic justitia non est, nisi prudens, fortis, & temperans. Ita ubi est una vera aliqua earum, & alia similiter sunt. Ubi autem alia desunt, vera illa una non est, etiamsi aliquo modo similis esse videatur.* 20

Id confirmat exemplo Catilinæ, „ qui (ut de illo scri-„ perunt qui nosse potuerunt) frigus, sitim, famem fer-„ re poterat, eratque patiens inediæ, algoris, vigiliæ, „ supra quam cuiquam credibile est, ac per hoc & sibi & „ suis magna præditus fortitudine videbatur. Sed hæc „ fortitudo prudens non erat; mala enim pro bonis eli-„ gebat: temperans non erat; corruptelis enim turpissi-„ mis fœdabatur: justa non erat; nam contra patriam „ conjuraverat. Et ideo nec fortitudo erat, sed duritia „ sibi (ut stultos falleret) nomen fortitudinis imponebat. „ Nam si fortitudo esset, non vitium, sed virtus esset. „ Si autem virtus esset, a ceteris virtutibus, tamquam „ inseparabilibus comitibus, nunquam relinqueretur."